

УДК 070.477:821.161.2-92.09] (477)"19"
DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.5.2/51>

Яценко Г. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Яценко А. М.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ІДЕЙНО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЦИСТИКИ ЮРІЯ ЛИПИ

У статті проаналізовано основні ідейно-концептуальні засади публіцистики Юрія Липи на основі праці «Призначення України». Виокремлено генеральні ідеї українства: ідея державності та ідея призначення України, ідея провodu, ідея формування українського національного характеру, ідея солідаризму раси. Закцентовано на основах, які творять ці генеральні ідеї: культурній основі (культурні круги, українська родина, українська культура, українське суспільство, українські міти), підставах українського характеру (характер одиниці, моральний наказ, патріотизм), ідеї меншовартості українців, місії Києва у державотворчих процесах, відчуття власної націєцентричності (оборона свого рідного, пошанування традицій, історична пам'ять). Проаналізовано три основні ознаки нації: власний ареал проживання, власна місія, нехіть до чужих. Найважливішою з цієї тріади для українців була «нехіть до чужих», що формувало стійкий національний характер. На основі аналізу історичних фактів, які описує Юрій Липа, виснувано, що намагання інших народів поневолити українців – це насамперед боротьба не за території, а боротьба з українською національною свідомістю, духовна асиміляція. Спроєктовано ці думки на реалії теперішньої російсько-української війни. На основі публіцистики Юрія Липи схарактеризовано три підстави українського характеру: трипільський, еллінський та готський. Підкреслено їхній вплив на формування української культури та організації ареалу проживання: трипільський елемент став основним у формуванні українського селянина, еллінський елемент знайшов відображення у культурі українських міст, готський елемент проявився в українській організованості, військовій дисципліні, соціальній структурованості. Розглянуто риси національної еліти за публіцистикою Юрія Липи – працьовитість, революційність, чин. Виснувано, що більшість генеральних ідей Юрія Липи актуальні сьогодні та є основою існування незалежної України.

Ключові слова: Юрій Липа, «Призначення України», генеральні ідеї українства, публіцистика, національний характер, українська держава.

Постановка проблеми. У 2025 році українці відзначають 125-ту річницю з дня народження видатного українського письменника та публіциста, автора трилогії «Призначення України», «Розподіл Росії» та «Чорноморська доктрина» Юрія Липи. Роль Юрія Липи у контексті українського державотворення та призначення України в європейській історії на сьогодні ще недостатньо відрефлексована. Під час російсько-української війни надзвичайно актуальними є його ідеї та концепції у контексті розуміння українцями власного національного характеру, місійності та реалізації державницьких інтересів у всіх суспільних сферах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість Ю. Липи багатоаспектна – від поетично-прозових та політологічних творів до журналістських матеріалів. Перші дослідники (Є. Маланюк, П. Коструба, Г. Костельник) переважно акценту-

вали на його поетичній творчості. Сучасні дослідники М. Зубрицька, С. Хороб, С. Кучеренко, О. Янчук, М. Ільницький, В. Красюк, С. Щербина, Н. Журавльова, В. Пахаренко аналізують твори Юрія Липи у літературозначому контексті, наголошують на суспільно-громадській діяльності. До речі, Блажеєвська Ю. поділяє дослідження творчості Юрія Липи на чотири періоди: 1) період 1920–1970 – перші дослідження переважно поетичної творчості; 2) 1970–1990 – поодинокі дослідження творчості Ю. Липи через неприйняття його поглядів радянською владою; 3) 1990–2000 – відродження досліджень про Ю. Липу, а також інтересу до національних питань, що пов'язане із здобуттям Україною незалежності; 4) поліаспектність досліджень, пов'язана з публікацією праць Ю. Липи, увагою науковців до його особистості, розвитком досліджень національного характеру в Україні [1].

Якщо говорити про сучасних дослідників публіцистики Ю. Липи, то Кушнір О. у своїх працях акцентував на ідеї визволення України та особливостях українського національного характеру, національну ідею у поетичній та публіцистичній творчості Юрія Липи у своїх дослідженнях аналізували Красюк В., Щербина С., Журавльова Н. Жифарська І. розглядала генеральні ідеї українства за Юрієм Липою у історіософському контексті.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження й визначення ідейно-концептуальних засад публіцистики Юрія Липи, концептуалізація основних ознак національного характеру українців, окреслення й обґрунтування призначення України в європейському та світовому контексті.

Виклад основного матеріалу. У праці «Призначення України» Юрій Липа окреслює генеральні ідеї українства, ті «вияви українського расового я..., що є постійною орієнтацією в чужих намірах і своїх можливостях». Насамперед він досліджує підложжя генеральних ідей, з якого вони викристалізувалися: культурне підложжя (культурні круги, українська родина, українська культура, українське суспільство, українські міти), підстави українського характеру (еллінськість, готизм, трипільство, військо запорозьке, характер одиниці, моральний наказ, патріотизм), ідея обниження українців, апостольство Києва, відчуття серединності (оборона свого рідного, погляд на світ з нутра раси, сприймання предківщини). Культурне підложжя – це символічне коло, що розкладається на спектр ідей від української родини до українських мітів. Варто зазначити, що в центрі цієї української духовності стоїть Жінка-мати. Вона пов'язана з устроєм хліборобської родини, акумулює в собі стабільну силу та перехід традицій з покоління в покоління. На думку Ю. Липи, жіночий первень урівноважує «мужеські» складники: жадоба влади й експансії, виразність уяви та поспіх. І навіть статус «мужеськості» чоловікові надає жінка, бо в українських селах триває традиція звертання на «ви» лише до одруженого чоловіка, до парубків навіть в літах зверталися тільки на «ти». У публіциста є окрема стаття «Українська жінка», у якій він відводить роль жінці як основній у формуванні нації (раси): «Жінка в родині є носителькою не тільки щастя щоденності, не тільки понять справедливості, але й суспільної й расової моралі. Вона більше, ніж мужчина, формує расу. Витривалість в боротьбі раси завдячуємо жінці і її ролі в родині» [9]. Саме жінка впливає на інші елементи культурного під-

ложжя – творить українське суспільство та українську культуру, поширюючи на них світогляд родини. Сильні жіночі культурні матриці дозволяють українському суспільству структуруватися на групи-родини, водночас уникати розпорошення та зберігати певну консервативність. Важливу роль у цьому також відіграє українська міфологія як проєкція колективної уяви та ідентифікатор спільноти з домінантною матриархальною рисою. Адже українські міфи не є міфами про героїв, як, наприклад, у номадів, це радше оповіді про ритм життя українців: міф хліборобства (Кутя, Різдво), міф «материзни» (Велика Матір роду), міф весілля (міф про чоловічо-жіноче з'єднання). З цією основою генеральної ідеї тісно пов'язана інша – відчуття серединності, що включає взаємопов'язану тріаду – оборона свого рідного, погляд на світ із «нутра раси», збереження історичної пам'яті. До речі, це відчуття серединності, на думку публіциста, дає сили українській расі та її переконання «вічної тривалості всупереч обставинам» [8, с. 169]. Це відчуття серединності дуже актуальне сьогодні, бо оборона рідного та тривкість історичної пам'яті дозволяють зберегти власну ідентичність. У цьому контексті важливою ідеєю українства вважає також солідаризм раси, який виник через певну острівність українців. «Українська раса є островом серед сусідів. Це острів з власним життям, власними святощами і вселюдськими цінностями. ... Для українців найважливіший меридіан світу – це той, що проходить через Україну» [8, с. 231], – пише Юрій Липа. Саме тому з власним відчуттям «острівності» інтегрується відчуття культурної осі, що проходить в Україні не через Схід-Захід (цю вісь називав Ю. Липа українською дилемою, найбільш ворожою Україні у політичному та релігійному контексті), а через «вісь Північ-Південь», яка є джерелом культури і світогляду українців, адже з півночі, на думку публіциста, прийшли нормани, а з півдня – торгівля та відмінна культура.

Одні з найважливіших генеральних ідей – це ідея державності та ідея призначення України. Ю. Липа виокремлює три ознаки нації: власний терен, власна місія, почування нехоті до чужих. Найвиразнішою ознакою вважає нехоть до чужих, бо поняття власного терену може ставати розмитим у контексті великих воєн, а окреслення власної місії не відчуте елітою нації. Відчуття «свого» передається з покоління в покоління і закріплюється на рівні підсвідомості. Саме тому намагання інших народів поневолити українців – це насамперед знищення не фізичне, а духовне. «Найваж-

лівіша боротьба – це зламати. Спочатку зламати активні сили, а пізніше викорчувати й саму підсвідому традицію життя (побут, родину, права)» [8, с. 20]. Публіцист акцентує, що ті, хто боровся з більшовиками, знає, як насамперед нищили мораль тилу і війська, ті, хто живе в підрадянській Україні, теж відчувають на собі, як нищать національну свідомість. Хочемо наголосити, що у праці «Призначення України» Юрій Липа викристалізував і основну причину сьогодишньої російсько-української війни: «Шевченківське «сім'я вечерея коло (своєї) хати, а мати хоче научати» – це тепер протимосковський рушійний важіль, бо з Москви плине безвласницький, безтрадиційний урало-фінський дух ненависти до української родини. Це не похід війська чи урядування адміністрації, це похід ворожого світогляду **проти тисячолітнього світогляду**» [8, с. 21]. Але в цій боротьбі з українством є і позитивний момент – багато питомих українських прикмет стало виразнішим в цій боротьбі, українська раса стала расою-результатом, а не расою, яка лиш формується. Український організм залишився відпирним до вірусів «московських домішок», навіть фізичне викорінення українців із міст та сіл не могло елемінувати їхню ідентичність. Якщо маси зберігали свою органічну тривкість, то еліти мусили вкласти у неї глибокий зміст, стратегію і тактику. Юрій Липа наводить вражаючі факти, як більшовики боролися не лише з окремими представниками еліт, а й з цілими науковими школами: археологією, історією, мовою, науковою педологією, антропогеографією. Ця боротьба водночас була й втечею Московщини від власної органічності, адже вона містила в собі різномірні та непримиренні елементи. Детальніше це питання публіцист розглядає у праці «Розподіл Росії», де доводить навіть на рівні генетики штучність російської нації. Цю «мішанину народів» російська імперія намагається втримати через дихотомічне мислення, де росія завжди в опозиції до усього світу, насамперед до світової культури. Мабуть, тому з таким завзяттям вона нищила давню культуру, давню архітектуру.

Державотворення є найосновнішим завданням для української раси. Організатором української державності, на думку Юрія Липи, є група, українська асоціація, побудована на історіях та традиціях, а основою державності – живий організм України. Прикметою державності є доцільне господарювання кров'ю («Не можна прикриватися тим, що українці – це одна з шести найбільших груп населення Європи, отже, завжди ріками крові проложать собі дорогу до перемоги»), доцільність

духовної господарки («енергію одиниці гармонійно сполучити з енергією раси»), доцільність державної організації («головним завданням міцної державності є дбання, щоб кожен її громадянин був на своєму місці») [8, с. 176].

Усвідомлення власної місії як елемента існування нації нерозривно пов'язане з ідеєю призначення України, яку Юрій Липа асоціює з легендою про апостола Андрія, який на київських горах пророкував про Божу благодать для цього міста. Цю «Божу благодать» публіцист розглядає у двох контекстах: контексті релігійному та контексті української суб'єктності на геополітичному полі. У контексті релігійному – це втілення міфу про українську церкву, що пробудить відчуття однастайності і любові до свого призначення серед українців. Щодо контексту української суб'єктності, то публіцист зазначає: «Прагнення до чогось вищого, кращого, сильнішого від окремої людини довіку буде жити в українцях. Знаряддя цього прагнення є раса – в тому ціла моральність її існування» [8, с. 246]. Генеральні ідеї українства мали ще одну основу для свого зросту – підстави українського характеру, який формувався на перетині готизму, трипільства, еллінськості, витворюючи складну українську одиницю – «між Балтією і Уралом – це найскладніший характер серед інших народів» [8, с. 161] – часто незрозумілу для інших ментальностей. Перший первень українського характеру – це трипільська культура, яка стала ключовим елементом формування українських сіл не лише у фізичному вимірі, а й духовному. Трипільці важко будували оселі, пробивали дороги, боролися із суворістю природи, як пише публіцист, але не здалися і витворили тип українського селянина. «Терпеливість, мовчазна відвага, скромність, обережність, невідступність від обраної лінії, холодність при невдачах» [8, с. 106], – Юрій Липа викристалізовує образ українця, що постав на трипільському підложжі. Варто зазначити, що це підложжя він розглядає не як історичний досвід (архітектура, могили, звичаї, ритуали), а як досі живий національний характер, який дає українцям найбільше можливостей для відродження державності. З трипільським елементом характеру нерозривно пов'язаний еллінський елемент – це творчий дух, свобода, антропоцентризм і водночас пошук божественної присутності у матеріальному світі. Якщо трипільський елемент вплинув на формування українського селянина, то еллінський елемент став творцем міст через свою високу культуру (цікавою є ремарка Юрія Липи про культурне значення українських земель, які для еллінів мали

географічну назву «Скитія», і їх прийняли Аteni в склад своєї культури, адже серед семи мудреців Атен був мудрець зі Скитії) та вміння нав'язувати торговельні шляхи. Навіть вплинув на здібність українців до мореплавства. У цьому контексті дуже цікавою є праця Юрія Липи «Чорноморська доктрина», у якій він детально аналізує політику та культурне життя чорноморських держав, серед яких чільне місце займає Україна, бо не лише посідає велику частину територій, і є склепіння до Чорного моря, але й має «чорноморський характер – волю до героїчного». Публіцист акцентує на місійності українців як народу, що візьме на себе роль судді та організатора Чорноморського простору: «Український нарід і кількісно, і матеріально, і а огляду на свою націоналістичну, вольнолюбну вдачу найбільш надається до цієї ролі. Він тільки міг би дати спільну вольовість у життю Чорноморських країн, дати доцільність їхнім стремлінням, зберігаючи одночасно їх повну «індивідуальність»» [10, с. 145]. Геополітичні міркування Юрія Липи мала не лише теоретичне, а практичне втілення. Дослідниця чорноморської концепції Василевич Юлія акцентує: «Спільно з професорами Іваном Шовгеновим, Валентином Садовським, Левом Биковським та Вадимом Щербаківським з початку 1940 р. Юрій Іванович налагоджує у Варшаві діяльність Українського Чорноморського Інституту. Це був саме той заклад, де друкувалися праці українських науковців. Першою ластівкою Інституту і стала робота Ю. Липи «Чорноморська доктрина» (1940)» [2]. Третій первень – готський, який ідеально доповнив два попередні, надавши передсмак державності для українців через здібність до організованості, військової дисципліни, соціальної структурованості. Водночас готська домішка прискіпшила вироблення української мови. «Спадкоємці готів, анти і слов'яни, в VI і VII вв. по Христі говорять уже праукраїнською мовою, а св. Кирило і св. Методій, перебуваючи в Криму, характеризували вже мову Києва як одну з найбільш витончених і гнучких мов» [8, с. 112], – пише публіцист.

Зукраїнським характером нерозривно пов'язана ідея проводу. Провідник українців має втілювати всі прикмети характеру української раси, про які ми зазначили вище: еллінський тип – це передусім «митець, що творить усе наново», готичний тип – це «висловник ритму традицій своєї групи та племені», трипільський – це провідник в контексті батьківства [2, с. 162]. Ці три первні генерують вождя, що транслює моральну справедливість, давні традиції, є зичливий до людей української

крови. Такий моральний тип вождя може постати лише з української інтелігенції, яка має, на думку Юрія Липи, важливу місію – цементувати родини-групи на основі української духовності. Публіцист виокремлює важливі риси української інтелігенції: «муравлиність» та втеча з протесту до власного еготизму, революційність. На нашу думку, дуже важливою для Юрія Липи була політика «малих кроків» української інтелігенції. «Працювали щоденними, дрібними зусиллями. І як же їм перешкождали в тій праці російська адміністрація, поліція і російські інтелігенти», – пише він про неустанну працю («муравлину») інтелігенції на полі історичної місії України. Дуже часто така діяльність здавалася майбутнім поколінням дріб'язковою, але під оглядом невеликої статті, виголошеного реферату, недільної школи, ховали «найнебезпечніший зміст, расову духовність» [8, с. 199]. До яскравих носіїв цієї риси зараховує М. Грушевського, Д. Яворницького, М. Костомарова, С. Томашівського та ін. Друга риса, яку ілюструє на прикладі Пантелеймона Куліша, – це втеча до власного еготизму, тобто поривання з колишніми ідеями, творення нової історії, своєрідне донкіхотство. Революційність розглядає крізь призму діяльності українських соціалістів, які, на думку Ю. Липи, безжально нищили високу культуру українського села, але водночас пов'язували інтелігенцію з масами. Результатом стало народження інтелігенції, яка вийшла з «кабінетного думання» та пізнала «дух свого людського матеріалу, вміння маневрувати серед ворогів» [8, с. 203]. Тож офіційний Петербург, який толерував і муравлиність, і донкіхотство, не переносив соціалістичних бунтарів, для яких на першому місці був чин і люди, а потім слова.

У публіцистиці Юрія Липи присутній і певний екзистенційний страх за існування української еліти, коли через зневіру у національній справі відбувається світоглядна трансформація від «втечі до власного еготизму» до «психічного відчуження», «пораженства інтелектуалістів. Дуже часто це просто неспроможність сповнити власну місію щодо своєї нації, бажання позбутися спадкоємства тисячолітніх традицій. Такими поразками Ю. Липа вважав М. Костомарова, А. Метлинського, Є. Гребінку [11]. Кульмінацією поразенства є відмова від самобутності української раси, розвиток псевдотеорій походження української раси або, у конотаціях нижчого порядку, втеча в істерію – втеча в безсилля. Пораженство М. Костомарова втілювалося через його думки про «нездатність

українців до державного будівництва», А. Метлинського через передчасні епітафії українській мові, П. Куліша через «сублімацію Хутора, коли не до державности, то хоч до мистецтва» [8, с. 175]. Публіцист важає, що український організм занадто яскравий, потужний, всеприйнятний, щоб прийняти поразенство як модель майбутнього, тож вихід зі стану поразенства позначений «гекатомбою втрат», але він веде до справжнього призначення України.

Висновки. Аналіз публіцистики Юрія Липи дав змогу виокремити генеральні ідеї українства:

ідею державності та ідею призначення України, ідею проводу, ідею формування українського національного характеру, ідею солідаризму раси, ідею її серединності та острівності. Ці ідеї дуже актуальні сьогодні, адже питання солідаризму та єдності, відчуття «єдності історії» та власної місії, відсутність поняття «пораженства» у національних наративах, розуміння сучасних державотворчих процесів та свого призначення у європейському та світовому контексті є основою існування України, особливо у час російсько-української війни.

Список літератури:

1. Блажеевська Ю. М. Творчість Юрія Липи в оцінці критики і журналістикознавства. URL: <https://periodicals.karazin.ua/sc/article/view/9821> (дата звернення: 06.10.2025).
2. Василевич Ю. Чорноморська концепція Юрія Липи у геополітичній думці України. URL: <https://politics.chdu.edu.ua/article/view/75501> (дата звернення: 06.10.2025).
3. Жифарська І. О. Генеральні ідеї українства в історіософському баченні Юрія Липи. URL: https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/fil_2008_1_2/2008-26-06/zhifarska.pdf (дата звернення: 14.10.2025).
4. Козій І. Історіософські погляди Юрія Липи. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2008. № 1. С. 60–65.
5. Красюк В., Щербина С. Утвердження національної ідеї у світогляді та поетичній творчості Юрія Липи (1900–1944). URL: <https://inb.dnsgb.com.ua/2024-2/09.pdf> (дата звернення: 18.10.2025).
6. Кушнір О. Ідея визволення України в публіцистиці Ю. Липи. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2232> (дата звернення: 19.10.2025).
7. Липа Ю. Розподіл Росії. Нью-Йорк, 1954.
8. Липа Ю. Призначення України. Львів: Просвіта, 1992. 270 с.
9. Липа Ю. Українська жінка. URL: http://dotyk.in.ua/women_ua.html (дата звернення: 22.10.2025).
10. Липа Ю. Чорноморська доктрина. Одеса: Український Чорноморський Інститут, 1942. 171 с.
11. Яценко Г. Генеральні ідеї українства в публіцистиці Юрія Липи. URL: <https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/09/Zbirnyk-tez-zvitnoi-konferentsii-za-2024-rik.pdf>

Yatsenko H. V., Yatsenko A. M. PRINCIPAL IDEOLOGICAL AND CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF YURIY LYPY'S PUBLICISTIC LEGACY

*This article examines the principal ideological and conceptual foundations of Yuriy Lypa's publicistic legacy, focusing primarily on his work *The Destiny of Ukraine*. It identifies and interprets the key general ideas of Ukrainian identity articulated by Lypa – the idea of statehood and the national mission of Ukraine, the idea of leadership, the formation of the Ukrainian national character, the idea of racial solidarity. Particular attention is given to the underlying principles shaping these general ideas: cultural foundations (cultural circles, Ukrainian family, Ukrainian culture and society, and national myths); the bases of Ukrainian character (individual character, moral imperative, patriotism); the notion of perceived inferiority of Ukrainians; the role of Kyiv in state formation; and the sense of national self-awareness expressed through the defense of native values, respect for tradition, and historical memory. The article further discusses three defining features of nation in Lypa's interpretation – a distinct territory, a distinct mission, and aversion to the alien – emphasizing that the latter proved decisive in forming a resilient Ukrainian national character. Drawing upon historical materials cited by Lypa, the study argues that foreign attempts to subjugate Ukrainians represented not merely territorial conquest but a deeper struggle against Ukrainian national consciousness – a form of spiritual assimilation. These insights are projected onto the contemporary context of the ongoing Russian–Ukrainian war. Building on Lypa's publicistic framework, the article outlines three formative sources of the Ukrainian character – the Trypillian, Hellenic, and Gothic – and highlights their influence on the development of the Ukrainian culture and spatial organization: the Trypillian element shaped the Ukrainian peasantry, the Hellenic element was reflected in urban culture, and the Gothic element manifested in organizational capacity, military discipline, and social structure. Finally, the article examines Lypa's understanding of the national elite, defined by diligence, revolutionary spirit,*

and servitude. It concludes that many of Lypa's general ideas retain their relevance today and continue to underpin the very foundations of Ukraine's independence.

Key words: *Yurii Lypa, The Destiny of Ukraine, general ideas of Ukrainian identity, publicistic discourse, national character, Ukrainian state.*

Дата надходження статті: 27.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025